

рі яких є слідчі підрозділи, їх організаційно-правове забезпечення, взаємодія й управління самими слідчими підрозділами. По-друге, це відносини, що виникають між сторонами й учасниками кримінального процесу. Визначено, що до адміністративно-правових актів, що регулюють діяльність слідчих, відносяться нормативно-правові акти загальної компетенції й акти, що ратифіковані Верховною Радою України, а також міжнародно-правові акти тощо. Тому з метою ефективності роботи слідства необхідно привести у відповідність до міжнародно-європейських вимог чинну нормативно-правову базу.

Список використаних джерел:

1. Селіванов В. Проблема методологічної обґрунтованості вітчизняного правознавства та юридичної практики / В. Селіванов // Право України. – 1999. – № 1. – С. 20–26.
2. Галаван З. Сучасний стан нормативно-правового регулювання службово-трудової діяльності працівників слідчих підрозділів ОВС / З. Галаван [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://radnuk.info/pidrychnuku/admin-pravo/495-butyak/214663-.html>.
3. Горелов М. Організаційно-правові основи діяльності слідчих підрозділів ОВС України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / М. Горелов. – Х., 2008. – 198 с.
4. Лукаш С. Нормативно-правове забезпечення ефективності управлінської діяльності ОВС України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / С. Лукаш. – Х., 2002. – 192 с.
5. Мельник К. Сучасні проблеми нормативно-правового забезпечення трудових відносин працівників ОВС / К. Мельник // Кодифікація трудового законодавства України: стан та перспективи : матеріали науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 25–26 червня 2004 р.). – Запоріжжя, 2004. – С. 24–29.

ІСКЕНДЕРОВА Г. Т.,
аспірант кафедри правосуддя
юридичного факультету
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

УДК 343.1

**ПРАВОВІ ОСНОВИ УЧАСТІ ЗАХИСНИКА В КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ НА ПІДСТАВІ УГОД**

Статтю присвячено дослідженню правових основ участі захисника в кримінальному провадженні на підставі угод, визначенню правових прогалин у регулюванні його діяльності та наданню рекомендацій щодо їх усунення.

Ключові слова: кримінальне провадження, угода, примирення, визнання винуватості, захисник, правова основа, нормативно-правовий акт.

Статья посвящена исследованию правовых основ участия защитника в уголовном производстве на основании соглашений, определению правовых пробелов в регулировании его деятельности и предоставлению рекомендаций по их устранению.

Ключевые слова: уголовное производство, соглашение, примирение, признание виновности, защитник, правовая основа, нормативно-правовой акт.

The article investigates the legal basis of the defender in criminal proceedings on the basis of agreements, identify legal gaps in activities defender and resolve it.

Key words: criminal proceedings, agreement, reconciliation, confession of guilt, defense counsel, legal basis, legal act.

Вступ. Кримінальне провадження на підставі угод, передбачене главою 35 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), є новим інститутом у кримінальному судочинстві України. У КПК України передбачені два види угод: 1) угода про примирення між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим; 2) угода про визнання винуватості між прокурором і підозрюваним чи обвинуваченим (ст. 468 КПК України). Правова природа цього інституту передбачає проведення переговорів між сторонами угоди з питання узгодження міри та виду покарання. Одним із учасників таких переговорів може бути захисник. Правовими основами участі захисника є низка нормативно-правових актів, виокремлення й дослідження яких вважається актуальним.

Питанню правової природи інституту угод у кримінальному провадженні, його законодавчого регулювання приділили увагу такі вчені, як Г.Є. Тюрін, П.В. Пушкар, О.О. Леляк, Є.В. Повзик та інші. Утім поза увагою науковців залишилося питання правової бази діяльності захисника в кримінальному провадженні на підставі угод, його прав та обов'язків.

Постановка завдання. Метою статті є визначення правових основ участі захисника в кримінальному провадженні на підставі угод, недоліків правового регулювання участі захисника в такому провадженні та надання рекомендацій із їх усунення.

Результати дослідження. Угоди в кримінальному провадженні є видом компромісного вирішення кримінального процесуального спору шляхом проведення переговорів. Одним з учасників переговорів може бути захисник. Так, у ч. 1 ст. 469 КПК України передбачено, що домовленості стосовно, зокрема, угоди про примирення може проводити захисник. Участь захисника в кримінальному провадженні, коли укладається угода про визнання винуватості, є обов'язковою (п. 9 ч. 2 ст. 52 КПК України). На наш погляд, такі положення КПК України забезпечать дотримання й реалізацію прав підозрюваного чи обвинуваченого, стануть гарантією дотримання умов добровільності укладення угоди.

Згідно зі ст. 45 КПК України захисником у кримінальному провадженні є адвокат, відомості про якого внесено до Єдиного реєстру адвокатів України та щодо якого в Єдиному реєстрі адвокатів України не містяться відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю. КПК України 2012 р., на відміну від попередньо чинного КПК України 1960 р. зі змінами й доповненнями, регламентує як захисника лише адвоката. КПК України 1960 р. передбачав можливість брати участь як захисника особи, яка має свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, іншим фахівцем у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, близьким родичам обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, його опікунам або піклувальникам (ст. 44). Таким чином, законодавець значно звузив коло осіб, які можуть бути захисниками в кримінальному провадженні. Така позиція зумовлена необхідністю надання професійної правової допомоги реалізацією принципу змагальності сторін кримінального провадження й виконання завдань кримінального судочинства.

Правові основи діяльності захисника в кримінальному провадженні на підставі угод включають систему нормативно-правових актів, що регулюють загальні засади процесу ініціювання, укладення й затвердження угод, а також правові наслідки застосування цього інституту.

Правова основа інституту угод як особливий порядок кримінального провадження включає загальну правову основу кримінального судочинства України. Згідно зі ст. 1 КПК України кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, КПК України, законів України. Кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) (ч. 5 ст. 9 КПК України).

Конституція України є нормативно-правовим актом, що має найвищу юридичну силу, положення якої є засадами для прийняття спеціальних норм і безпосередньо впливають на сторони угоди в кримінальному провадженні. Г.Є. Тюрін зазначає, що передумовою для впровадження інституту угод є положення ст. 3 Конституції України, згідно з якими людина, її життя та здоров'я, честь і гідність визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Автор доходить висновку, що реалізація зазначеної статті стосовно інституту угод у кримінальному провадженні виявляється в скороченні часу кримінального провадження, узгодженні позицій сторін, врахуванні інтересів потерпілих, правопорушників, суспільних інтересів [1, с. 120]. Інші конституційні поло-

ження, які складають правову основу діяльності захисника в кримінальному провадженні на підставі угод, є не менш важливими. Зокрема, ст. 29 Конституції України передбачає право користуватися правовою допомогою захисника; ст. 59 Конституції України регламентує право кожного на вільний вибір захисника своїх прав; згідно з п. 14 ст. 92 Конституції України основи організації й діяльності адвокатури визначаються винятково законами України; згідно зі ст. 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину й не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку та встановлено обвинувальним вироком суду; ст. 129 Конституції України визначає основні засади судочинства.

Особливий порядок кримінального провадження на підставі угод був запроваджений у національне законодавство в умовах великої кількості рекомендацій міжнародних актів, прийнятих міжнародними організаціями різних рівнів. Такі рекомендації визначають засади функціонування «інститутів угод», правовий статус суб'єктів їх укладення (у тому числі захисника) і мають на меті стандартизувати законодавства різних держав задля дотримання прав людини.

Одним із таких документів є Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи «Щодо спрощення кримінального правосуддя» від 17 вересня 1987 р., у якій зазначено про необхідність спрощення кримінального судочинства. Способами для такого спрощення можуть бути мирові угоди, скорочені процедури з правопорушенням невеликої тяжкості, процедура заявлення підозрюваним (обвинуваченим) про визнання своєї винуватості. Важливими умовами таких процедур повинні бути належне інформування підозрюваного (обвинуваченого) про свої права та обов'язки, а також можливість скористатися правовою допомогою. Зокрема, у пп. 2 п. «с» другого розділу зазначено: «Спрощенні процедури повинні містити елементи, необхідні для належного інформування обвинуваченого про наслідки взяття участі в таких процедурах. Йому необхідно повідомити про це чітко й остаточно, при цьому такій особі надається розумний час для юридичної консультації...» [2].

Рекомендація № R(99)19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради, які зацікавлені в організації медіації в кримінальних справах від 15 вересня 1999 р., присвячена медіації в кримінальних справах; згідно з нею потерпілому та правопорушнику в кримінальному провадженні надається право на вирішення процесуального кримінального спору шляхом примирення. У п. 8 Рекомендацій № R(99)19 вказано: «Сторони повинні мати право на правовому допомогу» [3].

Рамкове рішення Ради ЄС «Про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві» 2001/220/ від 15 березня 2001 р., згідно зі ст. 10 якого кожна країна-учасниця повинна намагатися сприяти медіації в кримінальних справах, кожна країна-учасниця повинна гарантувати, що угода між жертвою та правопорушником, досягнута під час медіації, повинна бути взята до уваги [4].

Спеціальним нормативно-правовим актом, який регулює участь захисника в кримінальному провадженні на підставі угод, є КПК України, зокрема ст. ст. 52, 468–476. Кримінальне процесуальне законодавство передбачає обов'язкову участь захисника під час укладення угоди про визнання винуватості (п. 9 ч. 2 ст. 52 КПК України). При цьому під час укладення угоди про примирення участь захисника передбачається як можлива, тобто за розсудом сторін (ч. 1 ст. 469 КПК України). На нашу думку, необхідно передбачити обов'язкову участь захисника під час укладення угоди будь-якого виду. Така необхідність зумовлюється особливим порядком узгодження покарання, самостійністю його узгодження потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим. Саме це зумовлює наявність спеціальних знань норм матеріального кримінального права, які не завжди є в сторін угоди.

Національне законодавство поступово бере курс на стандарти європейського законодавства. Так, у ч. 2 ст. 8, ч. 5 ст. 9 КПК України наголошується, що кримінальне процесуальне законодавство застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. гарантується положення, що практика ЄСПЛ є джерелом права для національних судів (ст. 17) [5]. Зазначений закон регулює відносини у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення ЄСПЛ у справах проти України, а також впровадженням в українське судочинство практики європейських стандартів прав людини. ЄСПЛ було прийнято низку рішень, підставами для яких стали процесуальні пору-

шення національних законодавств у провадженнях із визнанням винуватості, порушенням права на правову допомогу.

Зокрема, у рішенні «Магі проти Сполученого Королівства» 2000 р. було визнано порушення права на правову допомогу захиснику, унаслідок чого обвинувачений дав показання, які стали підґрунтям для його засудження [6].

У рішенні ЄСПЛ у справі «Ніколов проти Болгарії» зазначається, що застосування спрощеної процедури, зокрема процедури на підставі угоди про визнання винуватості, має низку переваг для обвинуваченого та правосуддя (скорочена тривалість розгляду справи, швидке визначення винуватості особи та її відповідальності, швидке відшкодування шкоди, заподіяної злочином). В іншому рішенні ЄСПЛ «Бабар Ахмад та інші проти Сполученого Королівства» ЄСПЛ дійшов висновку, що процедура визнання винуватості на підставі угоди є спільним надбанням європейських систем кримінального правосуддя, загальною рисою яких є надання «знижки покарання» в обмін на визнання винуватості до початку судового провадження в кримінальній справі або за суттєве співробітництво з правоохоронними органами чи прокурором за умови відповідності такої угоди гарантіям справедливого судового розгляду, закріпленим п. 1 ст. 6 Конвенції [7, с. 965].

Рішеннями ЄСПЛ, які є правовою базою для кримінальних проваджень на підставі угод, є рішення ЄСПЛ «Міхова проти Італії» 2010 р., «Нацвлішвілі, Тогонідзе проти Грузії», «Верхук проти Нідерландів» 2004 р., а також рішення ЄСПЛ, які стосуються навмисної неправильної правової кваліфікації діяння, що має вирішальне значення під час укладання угод («Балицький проти України», «Бортник проти України»).

Спеціальним нормативно-правовий актом, який визначає загальні правові засади організації й діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні є Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [8]. Враховуючи, що захисником у кримінальному провадженні може бути лише адвокат (ч. 1 ст. 45 КПК України), положення зазначеного закону поширюються на захисників у кримінальному провадженні.

Рішення Конституційного Суду України (далі – КСУ) також є правовою основою діяльності захисника в кримінальному провадженні. Необхідно звернути увагу на рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2009 р. в справі за конституційним поданням громадянина І.В. Голованя щодо офіційного тлумачення положень ст. 59 Конституції України, у якому Конституційний Суд України вирішив, що положення ч. 1 ст. 59 Конституції України «кожен має право на правову допомогу» треба розуміти як гарантовану державою можливість будь-якій особі незалежно від характеру її правовідносин із державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними й фізичними особами вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі та формах, як вона того потребує (таким чином, захисник під час участі в кримінальному провадженні на підставі угод має право на вчинення всіх необхідних юридичних дій задля досягнення бажаного результату) [9, с. 37].

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ) видав низку інформаційних листів, які застосовуються судами для належного правозастосування. Інформаційний лист ВССУ «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод» від 15 листопада 2012 р. регулює відносини, що виникають між сторонами угод про примирення або про визнання винуватості й судом. Так, наприклад, згідно з пп. 1 п. 1 цього листа вести переговори (домовлятися) стосовно угоди про примирення може й захисник; у п. 8 зазначено про право захисника оскаржити судові рішення лише із чітко визначених підстав (ст. 473 КПК України) [10]. На додаток до зазначеного листа було видано інформаційний лист ВССУ «Про доповнення до інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 листопада 2012 р. № 223-1679/0/4-12 «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод», у якому приділено увагу призначенню покарання під час здійснення кримінального провадження на підставі угод [11].

ВССУ здійснює узагальнення судової практики з низки питань для виявлення спірних і складних питань, що виникають у судовій практиці, та подальшого їх усунення. Так, видано Узагальнення судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод [12], Узагальнення судової практики забезпечення права на захист у кримінальному провадженні [13].

Захисник у кримінальному провадженні повинен враховувати судову практику Верховного Суду України, зокрема Постанову Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» від 23 грудня 2005 р. [14, с. 56], оскільки інститут угод у кримінальному провадженні певною мірою конкурує з інститутом звільнення від кримінальної відповідальності. Ідеться про співвідношення звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим та угоди про примирення між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, а також звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, із передачею особи на поруки та у зв'язку зі зміною обставин, якщо відсутній потерпілий, з угодою про визнання винуватості між підозрюваним чи обвинуваченим і прокурором. Дублюються саме категорії справ, у яких можуть бути укладені угоди або застосоване звільнення від кримінальної відповідальності. Враховуючи суттєву різницю в правових наслідках застосування цих двох інститутів (у разі звільнення від кримінальної відповідальності кримінальне провадження закривається, а під час затвердження угоди суд ухвалює обвинувальний вирок) у кримінальному провадженні, насамперед повинно бути з'ясовано питання про наявність підстав для звільнення від кримінальної відповідальності [15, с. 167].

Висновки. Участь захисника під час ініціювання, укладення та затвердження угоди в кримінальному провадженні сприяє дотриманню прав та інтересів сторін угоди. Правові основи участі захисника в кримінальному провадженні на підставі угод включають систему нормативно-правових актів та правових позицій, які регулюють діяльність захисника в кримінальному провадженні в особливому порядку розгляду справ на підставі угод. До правових основ такої діяльності треба віднести Конституцію України, міжнародні акти й договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Кримінальним процесуальним кодексом України, практику Європейського суду з прав людини, закони України, рішення Конституційного Суду України, правові позиції (положення й узагальнення) Верховного Суду України та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Перспективи подальших розвідок вбачаються в дослідженні правового становища захисника в кримінальному провадженні на підставі угод різних держав.

Список використаних джерел:

1. Тюрін Г.Є. Організаційно-правові основи участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод : [монографія] / Г.Є. Тюрін. – Х. : Право, 2015. – 288 с.
2. Щодо спрощення кримінального правосуддя : Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи від 17 вересня 1987 р. № 6R(87)18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_339.
3. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах від 15 вересня 1999 р. № R(99)19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_828.
4. Про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві : Рамкове рішення Ради Європейського Союзу від 15 березня 2001 р. № 2001/220/JHA [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uccg.org.ua/bulletin/Articles/03/04-Zakonodavchi_zasady/030401.pdf.
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
6. Рішення у справі «Маді проти Сполученого Королівства». Комюніке Секретаря Суду // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. – 2000. – № 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=245>.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
8. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голована Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30 вересня 2009 р. // Вісник Конституційного Суду України. – 2009. – № 6. – С. 32–40.

10. Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод : Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 листопада 2012 р. № 223-1679/0/4-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v1679740-12>.

11. Про доповнення до інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 листопада 2012 р. № 223-1679/0/4-12 «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод» : Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квітня 2013 р. № 223-558/0/4-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0223740-13>.

12. Міщенко С.М. Узагальнення судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод / С.М. Міщенко, Ж.М. Єленіна, Т.І. Слущька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html.

13. Узагальнення судової практики забезпечення права на захист у кримінальному провадженні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html.

14. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. // Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах / упоряд. П.С. Берзін. – К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 400 с.

15. Сиза Н.П. Особливості розгляду судом питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності / Н.П. Сиза // Актуальні питання кодифікації законодавства України. – К., 2013. – Вип. 5. – С. 164–168.

ЛИСЕЦЬКИЙ О. О.,

ад'юнкт кафедри кримінального процесу
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.132

КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА КОМПЕТЕНЦІЯ СЛІДЧОГО

Статтю присвячено дослідженню кримінальної процесуальної компетенції слідчого. Визначено поняття кримінальної процесуальної компетенції слідчого, функції, предмет відання та повноважень. Проаналізовано чинне законодавство України, наукові дослідження діяльності слідчого в кримінальному процесі.

Ключові слова: кримінальна процесуальна компетенція, слідчий, функція, підслідність, повноваження.

Статья посвящена исследованию уголовной процессуальной компетенции следователя. Определено понятие уголовной процессуальной компетенции следователя, функции, предмет ведения и полномочий. Проанализировано действующее законодательство Украины, научные исследования деятельности следователя в уголовном процессе.

Ключевые слова: уголовная процессуальная компетенция, следователь, функция, подследственность, полномочия.

The article is devoted research of criminal judicial jurisdiction of investigator. Certainly concept of criminal judicial jurisdiction of investigator, function, article of knowing and plenary powers. The current legislation of Ukraine is analysed, scientific researches in relation to activity of investigator in a criminal process.

Key words: criminal judicial jurisdiction, investigator, function, under investigation, plenary powers.

